

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞINDA TEKFURDAĞ SANCAĞINA YAPILAN GÖÇLER¹

Ökkeş NARİNÇ²

Öz

Tekfurdağ, Osmanlı Devleti için jeopolitik açıdan Birinci Dünya Savaşı boyunca önemli bir konuma sahip olmuştur. Bu önemi savaş boyunca İstanbul'a en yakın üslerden birisi olmasından, boğazlara en yakın limanlardan birisi olmasından ve il sınırları içerisinde hem askeri karargahlar hem de iaşe depolarına sahip olmasından almaktadır. Şehir bu açıdan değerlendirildiğinde ordunun ihtiyaçlarının karşılanması için bir depo özelliğine sahiptir. Diğer taraftan toplumsal hareketler ve sosyal hayat noktasında da bir köprü özelliği taşımaktadır. 1914-1918 yılları arasında Osmanlı Devleti'nin sınırları dışından, özellikle Balkan coğrafyasından gerçekleşen göç hareketlerinde göçmenlerin kullandıkları önemli güzergahlardan birisi olmuştur. Hatta gelen göçmenler, belli bir bölgeye sevk ve iskanları gerçekleşinceye kadar Tekfurdağ'da konaklamışlardır. Elbette geçici olarak şehre yerleşenler dışında doğrudan Tekfurdağ ve çevre ilçelerine yerleştirilen göçmenler de 21. yüzyıl Tekirdağ şehrinin yerleşik sakinlerini oluşturmuşlardır. Konu başlığı çerçevesinde ele alınan problematik, Osmanlı Devleti'nin zorlu savaş koşullarında zorunlu İskân politikasını uyguladığı yerleşim alanlarından birisi olan Tekfurdağ ve çevresinde bu politikanın nasıl uygulandığıdır.

Anahtar Sözcükler: Tekfurdağ, göç, Birinci Dünya Savaşı, Osmanlı Devleti, Tekirdağ

MIGRATIONS TO THE PROVINCE OF TEKFURDAG DURING THE WORLD WAR I

Abstract

Tekfurdağ had an important geopolitical position for the Ottoman Empire during the First World War. It gains this importance since it is one of the closest bases to Istanbul during the war, it is one of the closest ports to the straits and it has both military

¹ Bu çalışma, 23 Aralık 2019 tarihinde Tekirdağ'da gerçekleştirilen "Rumeli-Tekirdağ Göç Çalıştayı"nda bildiri olarak sunulmuştur.

² Arş. Gör. Dr., Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, onarinc@nku.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9486-8956

headquarters and food warehouses within the provincial borders. When the city is evaluated in this respect, it has a warehouse feature to meet the needs of the army. On the other hand, it is a bridge feature in social movements and social life. Between 1914-1918, it had been one of the important routes used by immigrants from the borders of the Ottoman State, especially from the Balkan geography. Even immigrants stayed in Tekfurdağ until their dispatch and resettlement took place. Of course, apart from those who temporarily settled in the city, immigrants who were directly settled in Tekfurdağ and its surrounding districts also formed the residents of the 21st century city of Tekirdağ. The problem that is addressed within the scope of the subject is how the policy was implemented in Tekfurdağ and its surroundings, which is one of the settlements where the Ottoman Empire applied the compulsory Settlement policy in difficult war conditions.

Keywords: Tekfurdağ, migration, First World War, Ottoman State, Tekirdağ

Giriş

Bu çalışmada, 1877-1878 Osmanlı-Rus harbi ile kitlesel olarak başlayıp 1989'a kadar süren, hatta günümüzde dahi farklı bölgelerden olmak üzere, üzerinde düşünülerek çözümler üretilmesi gereken önemli bir konunun Tekfurdağ'a yansımaları ve sadece I. Dünya Savaşı safhasında gerçekleşen boyutu ele alınmıştır. Metodolojik açıdan zamansal sınırlama bu şekilde sağlanmışken, mekânsal olarak ise söz konusu yıllar arasında Edirne vilayetine bağlı Tekfurdağ Sancağı ve bağlı kazalar konunun kapsamı içerisine alınmıştır. Diğer taraftan ele alınan konuda kronolojik bir süreçten çok tematik bir yol izlenmiştir. İzlenen bu yol araştırmayı daha net bir çerçeveye oturturken "iz" sürülerek elde edilen bilgilerin işlenmesi noktasında ön açıcı bir kolaylık sağlamıştır. Zamansal ve mekânsal sınırlama sonrasında, Tekfurdağ'a gerçekleşen göçlerin nereden gerçekleşmiş olduğuna yönelik yapılan değerlendirmede, Tekirdağ'ın günümüz nüfus yapısına bakıldığında şehrin sakinlerinin önemli bir kısmının Balkanlardan göçle gelmiş olması konu bakımından ilginin Bulgaristan, Yunanistan ve Osmanlı Makedonya'sına çevrilmesine neden olmuştur. Bu şekilde konunun ana iskeletini Balkan coğrafyasından gerçekleşen göçler teşkil etmiştir. Bu noktada akla farklı bir güzergahtan ya da bölgeden de göç gerçekleşmiş midir? sorusu gelecektir. 1914-1918 tarihleri arasında Tekfurdağ'da yaşayan gayrimüslim unsurların tam tersi yönde göç hareketleri, 1915 Ermeni Tehciri hadisesi ile Tekfurdağ Sancağına yerleştirilen Ermenilerin varlığı, Çanakkale savaşları nedeniyle Çanakkale Boğazı ve etrafında yaşayan Müslümanların Tekfurdağ ve civar kazalara geçici yerleşimleri gibi nüfus hareketleri de tespit edilmiştir.

Araştırmayı önemli hale getiren konulardan birisi de; “I. Dünya Savaşı evresinde Tekfurdağ’a gerçekleşen göçler geçici bir özelliğe mi sahiptir” sorusunun cevabıdır. Bunu anlamak için öncelikle söz konusu zaman diliminde Osmanlı Hükümeti’nin göç politikasının ne olduğunu tespit etmek gerekmektedir. Diğer taraftan Tekirdağ şehrinin o günkü şartlarda jeopolitik öneminin ortaya konulması da içerisinde bulunulan savaş ortamında önceliğin neye verildiğini göstermesi bakımından önem arz etmektedir. Elbette her şeyden önce adı geçen dönemde Tekfurdağ sancak sınırlarının neresi olduğunun tespiti jeopolitik önemi anlamamıza yardımcı olurken, konu bütünlüğü için doğru bir başlangıç noktası olacaktır. Buradan hareketle girizgâh olarak ilk izah Tekfurdağ’ın 1914-1918 tarihleri arasında Edirne Vilayetine bağlı bir sancak olduğudur. Aynı tarihlerde Tekfurdağ Sancağına bağlı kazalar ise aşağıdaki tabloda listelenmiştir.

Tablo 1

Birinci Dünya Savaşı’nda ve sonrasında Tekfurdağ’a Bağlı Kazalar

Çorlu

Hayrabolu

Malkara

Şarköy (1926 sonrası)

Saray

Mürefte (1924 sonrası)

Yukarıdaki tablodan anlaşılacağı üzere 1914-1918 tarihleri arasında Tekfurdağ’a bağlı 4 Kâzâ görülmektedir (Çadırcı, 1997, s. 240).³ Bunlar; *Çorlu, Hayrabolu, Malkara, Saray’dır. Şarköy ve Mürefte ise Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra Tekirdağ’a bağlanmıştır. Yine aynı dönemde söz konusu kâzâlara bağlı 17 adet Nahiye bulunmaktadır (Özçağlar, 2015 ve Şimşek, 2017, s.53-75).⁴ Bunlar; Banarlı, Ereğli, Çerkezköy, Muratlı, Dambaslar, Naib, Deveci, Germiyan, Gündüzlü, Hamidiye, İncecik, Karacahalil, Müsteceb, Osmanlı, Susuz Müsellem, Şahin, Yürük’tür. Yine aynı dönem için Nahiyelere bağlı 2 Kasaba; Çerkez Müsellem ve Kozyürük, 6 Köy; Hereke, Işıklar, Hemit, İzgar, Ortaca, Umurbey tespit edilmiştir. Bu tespitler yapıldıktan sonra Tekfurdağ sancağının sancak sınırlarını bütün olarak aşağıdaki haritada görmek mümkündür:*

³ Kâzâ birimi günümüzde ilçe olarak kullanılmaktadır.

⁴ Nahiye birimi günümüzde bucak olarak kullanılmaktadır.

Şekil 1. Edirne vilayeti haritası (CDA, HSDHADB-1/80- R. 28.12.1328)

Haritada işaretli bölgeler 1914-1918 arası tarihlerde Tekfurdağ Sancağına bağlı kazaları göstermektedir. Haritadan da anlaşıldığı üzere Tekfurdağ konumu itibarıyla İstanbul'u Çanakkale'ye bağlayan önemli bir liman kentidir. Şehrin bu özelliği nedeniyle her dönem olduğu gibi I. Dünya Savaşı süresince de lojistik bir üs vazifesi görmüştür. Ayrıca savaş boyunca nüfus hareketliliğinin de önemli merkezlerinden biri olmuştur (Yiğit, 2015, s. 112). Dört yıllık bir süreyi kapsayan I. Dünya Savaşı'nda asker, cephane, gıda vb. envanterlerin ulaşımı denizyolu ile İstanbul-Çanakkale üzerinden, demiryolu ile İstanbul-Uzunköprü üzerinden, Karayolu ile Keşan üzerinden sağlanmıştır (Yiğit, 2015, s. 112-113).

Tekirdağ'ı bu dönemde önemli kılan bir diğer husus ise; savaş boyunca yaralanan askerlerin tedavilerinin Tekfurdağ, Şarköy ve Mürefte'de bulunan hastanelerde gerçekleşmesidir. Yarbay Mustafa Kemal'in Tekfurdağ'da yeni kurulmuş olan 19. Tümen'de

bulunması ve 3. Kolordu'nun bazı depo ve üretim yerlerinin yine Tekfurdağ'da bulunması şehrin savaş sırasındaki önemini daha da artıran durumlardır (Yiğit, 2015, s. 113).

Tekfurdağ'ın Göç Hareketleri Açısından Önemi ve Göçler

Bu husus ile ilgili mülahazalara öncelikle Balkan Savaşları sonrasında yaşanan göç hareketlerine temas ile başlamak gerekmektedir. Bilindiği üzere Osmanlı Devleti'nin yıkılmasını önlemek için ortaya çıkan Osmanlılık düşüncesi, Balkan Savaşları ile sona ermiş bir kurtuluş çaresidir. Bu çareyi sona erdiren nedenlerin en başında, Balkan coğrafyasının elden çıkması gelmektedir. Müslümanların yaşadığı bu acı ve zulüm, İttihat ve Terakki önderliğinde Türk Milliyetçiliğinin de hızla yayılmasına imkân sağlamıştır (Ağanoğlu, 2001, s. 60). Balkanlar'dan göçün en önemli ve büyük sebebi ise Rusya ve Onun uyguladığı Panslavizm politikası sonucu ortaya çıkan Türk karşıtlığıdır (Ağanoğlu, 2001, s. 61). Bu düşmanlık sonucunda Balkan coğrafyasında neredeyse 400 yıl boyunca yaşamış olan Türkler yerlerinden ve yurtlarından edilmiş, özellikle Balkan savaşları ile birlikte çok sayıda Müslüman vahşice katledilmiştir.

Balkan Savaşları öncesinde Osmanlı Devleti'nin Rumeli topraklarındaki Müslüman nüfusu 2.315.293 kişi olarak tespit edilmiştir. Bu rakamın 1877-78 Osmanlı-Rus Harbi ile Balkan Savaşları arası dönemi kapsadığı açıktır. Çünkü Osmanlı Devleti'nin Balkan Yarımadasındaki Müslüman Türk nüfusunun 15 milyonluk toplam yarımada nüfusunun %18 ile %20'sini yani 3 milyonunu oluşturduğu, yarımadadaki toplam Müslüman nüfusun ise 1864 ile 1877 verilerine göre toplam yarımada nüfusunun %43'ünü (6.5 milyon) oluşturduğu bilinmektedir. Elbette Balkan Yarımadasındaki Müslüman Türklerin nüfusunun San Stefano ve Berlin Anlaşmaları sonrasında düşmeye başladığı da göz önüne alınmalıdır (Karpat, 2019, s. 172-173). Burada dikkat edilmesi gereken nokta Balkanlardan Anadolu'ya gerçekleşen göçlerin Balkan savaşları ile birlikte daha da hızlandığıdır.

Balkan Savaşları sonrasında ise Osmanlı Devleti'nin Balkan coğrafyasında elinde bulunan topraklardaki Müslüman nüfus 870.114 kişidir. Geriye sınırları dışında 1.445.179 kişi kalmıştır. Bu nüfusun 413.922'si 1912-1920 yılları arasında, 398.849'u 1921-1926 yılları arasında Türkiye'ye göç etmiştir. Toplam sayıdan geriye kalan 632.408 kişinin ise bir kısmı tespit edilememekle birlikte çoğunluğu zulme uğrayarak hayatını kaybetmiştir (Ağanoğlu, 2001, s. 94). Bu rakamlarla ilgili yaşadığı topraklardan ayrıldıktan sonra Türkiye'ye ulaşabilen muhacirler ise genel olarak Trakya, Marmara, Kuzey-Batı ve Batı Anadolu bölgelerine iskân edilmişlerdir.

Tekfurdağ'ın göç hareketleri açısından önemi de Balkan Savaşları sürecinde başlamıştır. I. Balkan Savaşında 28 Ekim-2 Kasım 1912'de Lüleburgaz-Pınarhisar savaşları da kaybedilmiş ve Tekfurdağ, Bulgar işgaline uğramıştır (Edirneli, 2016, s. 150-151). Bulgar işgali nedeniyle şehirde açlık sorunları yaşanmış olsa da en büyük problem Ermenilerin çıkardığı olaylarda yaşanmıştır. Bu olaylara karşı İttihat-Terakki Hükümeti sahil şeridindeki şehirlerde Türk nüfusun çoğunlukta olması politikasını uygulamıştır (Yiğit, 2015, s. 113). Balkan Savaşları sonrasında 23 Temmuz 1913 tarihinde Osmanlı birliklerinin Trakya'yı tekrar alması sonrasında şehirden göç eden ahali tekrar dönmüş ve şehri harap halde bulmuştur. Bu nedenle bölgede yaşayan Rum ve diğer gayrimüslim unsurlara büyük tepkiler oluşmuştur (Efiloğlu, 2013, s. 266-267). Bu süreçte bölgede yoğun olarak yaşayan Rum nüfus söz konusu tepkilerden büyük oranda etkilenmiştir. 1914 yılına gelindiğinde ise Osmanlı Devleti ile Yunanistan arasında yaşanan Ege Adaları gerginliği Rumlara karşı tepkilerin daha da şiddetlenmesine neden olmuştur. Diğer taraftan Trakya'ya yerleştirilen muhacir sayısının artışı da olayları daha ağır hale getirmiştir. Gelen her muhacir Makedonya'da maruz kaldığı baskıya karşılık intikam alma hissi ile saldırgan bir tutum ortaya koymuştur. Yaşanan olaylara karşı ise İttihat ve Terakki Hükümeti önlem olarak olayların en yoğun yaşandığı Tekfurdağ'a Divan-ı Harbi Örfi kurmuştur (Efiloğlu, 2013, s. 268-272).

Tekfurdağ ve çevresinde yaşanan bu olaylar aslında İttihat-Terakki Hükümetinin de bilgisi dahilindedir. Birinci Dünya Savaşı'ndan hemen önce 1914 yılında Yunanistan'dan göçe zorlanan muhacirlere karşı hükümet sınırları içindeki Rum nüfusu göçe zorlamıştır. Bu amaçla Trakya ve Ege Rumlarının göçü el altından teşvik edilmiş, Rumlardan boşalan yerlere ise Balkanlar'dan göç eden Müslüman muhacirler yerleştirilmiştir (Ağanoğlu, 2001, s. 124). Yunanistan ile göç konusunda 1 Temmuz 1914 tarihli anlaşma öncesinde Batı Trakya'nın Yunanistan'da kalan kısmı ve Yunan Makedonyasından 240.000 Türk, Trakya ve Batı Anadolu'ya sığınmış, Batı Anadolu'dan 80.000 Rum ve Doğu Trakya'dan ise 100.000 Rum Yunanistan'a göç etmiştir. Aynı dönemde Bulgaristan'dan ise 200.000 Müslüman muhacir Osmanlı Devleti'ne sığınmıştır (Ağanoğlu, 2001, s. 128). Aynı dönemle ilgili olarak Kemal Karpat ise; *“katliamlar ve zoraki göçler nedeniyle Osmanlı'nın temeli olan Makedonya, Batı Trakya ve Bulgaristan'da 400.000 Müslüman, bilhassa Türkler öldürülmüş ve 450.000'den fazlası da vatanlarından atılarak Anadolu'ya göçmeye mecbur edilmiştir”* şeklinde bahsetmektedir (Karpat, 2019, s. 25).

Tablo 2

1914 yılı Tekfurdağ nüfusu

TEKFURDAĞ					
	Rum	Ermeni	Yahudi	Diğer	Müslüman
Merkez	4.618	9.093	1.566	163	19.484
Malkara	14.523	2.658	-----	176	24.857
Çorlu	3.415	1.678	1.211	40	13.858
Hayrabolu	3971	193	-----	-----	19.914
Şarköy	11.009	-----	-----	-----	5.604
Mürefte	14.146	-----	-----	-----	2.730
Saray	2.035	1	4	-----	16.990
Toplam	53.717	13.623	2.781	379	103.437

Yaşanan göç hadiselerinin Tekfurdağ'a yansımaları ise 14 Temmuz 1914 tarihinde kayıt altına alınmış Tekfurdağ'dan giden Rum ve Bulgarlar, Tekfurdağ'a gelen Müslüman muhacirler olarak aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 3

Tekfurdağ Sancağında Nüfus Hareketliliği Dağılımı (CDA, DH. EUM. EMN. 86/37, H. 20-08-1332).

TEKFURDAĞ			
	Giden		Gelen
	Rum	Bulgar	Müslüman
Merkez	12.337	-----	4102
Malkara	42	3460	2935
Çorlu	3000	400	1750
Hayrabolu	570	625	306
Şarköy (1926 sonrası)	497	-----	500
Mürefte (1924 Sonrası)	3578	-----	2156
Toplam	20.024	4.485	11.749

Tablodan da anlaşılacağı üzere 14 Temmuz 1914 tarihinde Tekfurdağ sancak sınırlarından 20.024 Rum, 4.485 Bulgar ayrılırken, gelen Müslümanların sayısı ise 11.079 kişidir. 20. Yüzyılın başlarında 4 kazanın bağlı bulunduğu Tekfurdağ, 14.000 Türk, 19.000

Rum ve 7600 Ermeni nüfusa sahipken, yaşanan göçler ve uluslaşma politikasının da etkisiyle sancakta Türk nüfusun giderek arttığı, diğer unsurların ise azaldığı görülmektedir (Ateş, DİA, s. 362).

Trakya’da yaşayan Rumların savaş başlaması ile birlikte artan tedirginlikleri nedeniyle göç ettikleri, diğer taraftan Müslüman-Türklerin ise muhaceretlerinin yoğunlaştığı anlaşılmaktadır. İttihat Terakki Hükümeti Birinci Dünya Savaşı’nın başlaması ile Yunanistan’ın savaştaki tarafsız konumunu değiştirmesinden endişe duymasından dolayı Rumları göç ettirme politikasından vazgeçmiştir (Yiğit, 2015, s. 118). Fakat göç etmek isteyen Tekfurdağ Rumlarına izin ancak 14 Temmuz 1914 tarihinde verilmiştir. 10 Temmuz 1914 tarihli belgeye göre Edirne vilayetinden toplam 56.191 Rum göç etmiştir (Efiloğlu, 2013, s. 290).

Diğer taraftan Birinci Dünya Savaşı’nın başlaması ile birlikte İttihat-Terakki Hükümeti kıyıların güvenliği için kıyı bölgelerindeki Rum köylerinin iç bölgelere sevkini gerçekleştirmiştir (Dündar, 2000, s. 35) 27 Mayıs 1915 tarihli dört maddelik bir kanunla da “casusluk ve ihanetleri tespit edilen ahalinin diğer mahallere sevk ve iskân yetkisi” orduya verilmiştir (Dündar, 2000, s. 34).

Birinci Dünya Savaşı boyunca yaşanan göç olaylarında sevk ve iskan işleri iki şekilde uygulanmıştır. Birincisi; Gayrimüslimlerin tehlike oluşturmayacak şekilde çeşitli bölgelere gönderilmesi, ikincisi ise; Müslüman muhacir ve mültecilerin Türkleştirme politikasına uygun olarak dağıtılması şeklindedir.

Savaş boyunca sevk ve iskan politikalarının sorumluları Enver, Cemal ve Talat Paşalar olmuştur (Dündar, 2000, s. 6). Diğer taraftan savaşın başlaması ile birlikte basına yönelik sansür uygulanmış, özellikle sevk ve iskan ile ilgili haber ve makalelere I. Dünya Savaşı boyunca yer verilmemiştir (Dündar, 2000, s. 10). 1914-1918 yılları arasında Balkanlardan Osmanlı Devleti topraklarına yönelik göç hareketlerinin tespit edilebilen sayısal verileri ise şu şekildedir:

1914-1915 yıllarında	120.566 kişi
1916-1917 yıllarında	18.912 kişi
1918-1919 yıllarında	22.244 kişi
Toplam	161.722 kişi (McCarthy, 2012, s. 182)

1912-1915 yılları arasında Balkanlar’dan gelen Müslüman muhacirlerden Kırklareli ve Tekfurdağ da dahil Edirne vilayetine yerleştirilenlerin sayısı 95.267 kişi iken, bu rakam bu

tarihte Balkanlardan gelen göçmenlerin %80'inin Doğu Trakya'ya yerleştirildiğini göstermektedir (Ağanoğlu, 2001, s. 190).

Yaşanan göçlerde anavatana ulaşamayıp yollarda hayatını kaybeden binlerce Müslüman-Türk olmuştur. Sadece 93 Harbi sonrasında göç esnasında bu rakamın 300.000 kişiye yakın olduğu bilinmektedir. Elbette gelen muhacirlerin yollarda yaşadıkları eziyetler anayurda ulaştıklarında sona ermemiştir. Devlet tarafından yerleşmeleri için iskan edildikleri bölgelerde düzenli bir hayat kurana dek sefalet çekmişlerdir. Bu sefaleti ortadan kaldırmak için ise devlet, muhacir yerleşimi için uygun görülen her bölgede Aşair ve Muhacirin Müdüriyet-i Umumiyesi teşkil etmiştir. Bu kurum içişlerine bağlı bir kurum olarak tertip edilirken 8 Mart 1916 tarihinde bu kurum hakkında teşkilat kanunu çıkarılmıştır (Dündar, 2000, s. 33).

İttihat ve Terakki Hükümeti bu AMMU müdürlüğü aracılığı ile gelen muhacirlerin yerleştirilmesinde, muhacirlerin geldikleri bölgelerin iklimine uygun yerlere yerleştirilmesi politikasını uygulamıştır. Bu noktada Tekfurdağ Sancağına gerçekleştirilen iskanlarda öncelikle Rumlardan boşalan yerlere nüfus dengesinin sağlanması için Müslüman-Türkler sevk edilirken, sevk edilen muhacirler de Rumlardan kalan emval-i metrukelere yerleştirilmiştir. Bu muhacirlere geçimlerini sağlamak için ise belirli oranlarda arazi de tahsis edilmiştir.

Tekfurdağ'a Birinci Dünya Savaşının hemen öncesinde, sırasında ve hemen sonrasında gelmiş olan muhacirlerin nereden geldikleri, nerelere yerleştirildikleri ile ilgili bazı örnekler tespit edilmiştir.

Bulgaristan ahalisinden iken Malkara Kazasında ikamet ettirilmiş ve Mart 1339 (1922-1923) tarihinde ziraat ile meşgul olmak üzere nakl-i hane eyleyenler olub tabi-i iskan bulunmayan 165 Müslüman-Türk'e Şarköy'ün Eriklice Köyünde 38 hane verilmiştir. Söz konusu 165 kişi ise Bulgaristan'a bağlı Osmanpazarı, Filibe ve Uzun Köy'den farklı zamanlarda gelen kişilerdir (CDA.Muhacirin.41/45/8. M.1924, s.37). 1912 tarihinde Dedağaç, Peştere, Rahova (Oryahovo), Kalkan, Gevgeli, Kumanova bölgesinden gelen 40 Müslüman-Türk muhacir Şarköy'de Ermeni köyünde yaşamış olan Bulgarlardan kalan ve emval-i metruk durumda olan 7 haneye yerleştirilmiştir (CDA. Muhacirin. 41/45/8, M. 1924, s. 28).

1329 (1913) tarihinde Mustafapaşa'dan gelen 7 kişilik bir Kıpti aile Saray'a bağlı Karapürçek köyünde Bulgarlardan kalan bir haneye yerleştirilmiştir. 1330-1334 (1914-1918) tarihleri arasında Sokullu, Gevgeli, Pirlepe, Dedağaç, Prizren, Preşeva, Ustrumca ve

Mustafapaşa bölgelerinden gelen 148 kişilik Türk, Kürd, Kıpti, Arnavut aile Saray kazasının Karapürçek köyünde Rumlar tarafından terk edilen 25 haneye yerleştirilmiştir (CDA. Muhacirin. 41/45/8. M. 1924, s. 28). Çunkara Karyesinde bulunan ve Rumlar tarafından terk edilen 1 haneye 1334 (1918) tarihinde Gevgeli'den gelen Hacı Mehmed oğlu Hüseyin, eşi ve 1 kız 2 erkek 3 çocuklu bir aile yerleştirilmiştir. Akarca Karyesinde Rumlardan kalan 3 haneye Gevgeli ve Lom Palanka'dan 1335 (1919) tarihinde gelen 5 kişilik 3 aile yerleştirilmiştir (CDA. Muhacirin. 41/45/8, M. 1924, s. 28).

Şarköy Kazasına muhacir Türkler gibi Arnavutlar da yerleştirilmiştir. Üsküp-Priştine Kazası-Buraniye Köyü'nden, Preşeva, Prizren, İştib'ten gelen ve Uzunköprü'de iskana muhtaç bir halde bulunan 112 Müslüman Arnavut, 5 Eylül 1339 (5 Eylül 1923) tarihinde Şarköy'e iskan edilmiştir (CDA. Muhacirin. 41/45/8, M. 1924, s. 28-29-30).

Şarköy'e yerleştirilen muhacirler yanında arşiv belgeleri çerçevesinde tespiti yapılan ve 1924 tarihli belgede Tekirdağ'ın Muradlı Nahiyesine 1333'te (1917) gelen ve 1334'te (1918) buraya iskanı sağlanan muhacir sayısı 1716 kişidir (CDA. Sevkiyat. 77/34/13. M. 1924, s. 1-2).

Tekfurdağ'a Pravişte'den 1332 (1916) tarihinde gelerek yerleşen, fakat Pravişte'deki emlak ve arazisine karşılık Edirne Valisi Zekeriya Bey'e arzuhal yazarak emlak ve arazi talebinde bulunan Şeyh Abdullah Efendi'nin bu talebi, dahiliye nezaretine sorulmuş, dahiliye nezaretinden gelen yazıya istinaden kendisine Pravişte'deki emlak ve arazisinin tapu senedlerini ibraz etmesi karşılığında emlak ve arazi verilmesi kararlaştırılmıştır (CDA. İskan. 9/17/12. M. 08. Aralık 1916, s. 2). Belgeden anlaşıldığı üzere devlet içinde bulunduğu şartlar altında dahi doğruluğu ibraz edilmesi durumunda gelen muhacirlerin geldikleri yerlerdeki mallarına karşılık iskan edildikleri yerlerde muhacirlere emsal emlak ve arazi vermiştir.

Yine 1916 tarihli başka bir belgede Edirne Valisi Zekeriya Bey'e yazdığı dilekçe adresinden hareketle Tekfurdağ Müftülüğü önünde perişan bir halde ikamet eden Üsküp muhacirlerinden Hasan Sabri isimli kişiye emval-i metrukeden bir hane verilmiş, fakat bu hane Tekfurdağ'da görevli Mülazım (Teğmen) Hacı Mehmed Efendi isimli kişi tarafından Hasan Sabri'nin zorla elinden alınmıştır. Edirne Valisi Zekeriya Bey tarafından durum Dahiliye Nezaretine bildirilmiş, verilen cevapta Aşair ve Muhaceret Müdüriyeti tarafından durumun sorgulanması ve perişan olan muhacire hanesinin iade edilmesi, mağduriyete sebep olan kişi için de gereken cezanın uygulanması talep edilmiştir (CDA. İskan. 9/14/2. M. 12. Kasım 1916).

Sonuç

Birinci Dünya Savaşı evresinde Tekirdağ-Tekfurdağ Sancağı Edirne vilayetine bağlı bir sancaktır. Sancağa bağlı 4 Kâzâ tespit edilmiştir. Bunlar; *Çorlu, Hayrabolu, Malkara, Saray*'dır. *Şarköy* ve *Mürefte* ise Cumhuriyetin ilanı sonrasında Tekirdağ'a bağlanmıştır.. Yine aynı dönemde söz konusu kâzâlara bağlı 17 adet Nahiye bulunmaktadır. Bunlar; *Banarlı, Ereğli, Çerkezköy, Muratlı, Dambaslar, Naib, Deveci, Germiyan, Gündüzlü, Hamidiye, İneçik, Karacahalil, Müsteceb, Osmanlı, Susuz Müsellem, Şahin, Yürük*'tür. Yine aynı dönem için Nahiyelere bağlı 2 Kasaba; *Çerkez Müsellem* ve *Kozyürük*, 6 Köy; *Hereke, Işıklar, Hemit, İzgar, Ortaca, Umurbey* bulunmaktadır.

Tekirdağ yerleşim yeri olarak İstanbul ve Çanakkale arasında hem önemli bir liman kenti, hem de karayolu ulaşımı için oldukça merkezi bir yerdedir. Bu durum Tekirdağ'ı hem jeopolitik açıdan hem de stratejik açıdan oldukça önemli kılmaktadır. Savaş boyunca 3. Kolordu'nun gıda depolarının bulunması, özellikle Çanakkale savaşlarında yaralanan askerler için üç farklı bölgede hastahanelerinin bulunması şehrin sağlık noktasında da bir üs vazifesi gördüğünün kanıtıdır. Diğer taraftan Çanakkale savaşlarında özellikle savaşın karaya taşındığı evrede Mustafa Kemal'in komutasında bulunan 19. Tümen'in düşmana geçit vermemesi ve bu tümenin Tekfurdağ'da tertip edilmesi de tarihi süreç içerisinde şehrin hak ettiği kıymeti görmesi bakımından manidardır.

Tekfurdağ Birinci Dünya Savaşı evresinde 70.000'e yakın muhacirin yerleştirildiği önemli bir sancaktır. Elbette gelen muhacirlerin Tekfurdağ dışındaki bölgelere deniz yolu ile sevkiyatı için de önemli bir limandır. Tekfurdağ limanlarında muhacir taşımak için hizmet veren vapurlar ise Millet, Antalya, Güzel Girit, Necat vapurlarıdır. 1927 nüfus sayımına göre toplam nüfusu 131.446 olan Tekirdağ şehrinin 1914 yılında 173.903 olan nüfusu aradan geçen 13 yıllık bir zaman diliminde şehirden ayrılan gayrimüslim unsurlar ve şehir nüfusuna dahil olan Müslüman muhacirler hesaplandığında 30.000 kişilik bir artış görülmektedir (Köse, 2010, s. 135).

Birinci Dünya savaşı öncesinde uğradığı işgal nedeniyle harap olmuş bir şehrin, evini yurdunu bırakarak yollara düşmüş, yola çıktıktan sonra zulme uğrayarak bir parçasını geldiği yerlerde bırakmış acılı ve harap olmuş insanlara ev sahipliği yapması unutulmaması gereken önemli tarihi gerçeklerden birisidir.

Kaynakça

- Ağanoğlu, H. Y. (2001). *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Balkanlar'ın makus talihi göç*. İstanbul: Kum Saati Yayınları.
- Ateş, H. Tekirdağ maddesi. *Diyanet İslam Ansiklopedisi*.
<https://islamansiklopedisi.org.tr/tekirdag>
- CDA. *İskan*. 9/14/2.
- CDA. *İskan*. 9/17/12.
- CDA. Muhacirin. 41/45/8.
- CDA. Sevkiyat. 77/34/13.
- CDA. *Dahiliye Emniyet Şubesi*. 86/37.
- CDA. *Hacı Adil Bey Evrakı*. 1/80.
- Çadırcı, M. (1997). *Tanzimat döneminde Anadolu kentlerinin sosyal ve ekonomik yapısı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Dündar, F. (2000). *İttihat ve Terakki'nin Müslümanları iskan politikası (1913-1918)*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Edirneli, M. (2016). *Balkanlar ve....* Ankara: TRT Yayınları.
- Efiloğlu, A. (2013). Balkan Savaşı sonrası Trakya Rumlarının Yunanistan'a göç etmesi. A. Örenç (Ed.), *Balkanlar ve göç içinde* (s. 253-282). Bursa: Bursa Kültür A.Ş.
- Karpat, K. (2019). *Osmanlı'dan günümüze etnik yapılanma ve göçler*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Köse, M. (2010). *1927 Nüfus sayımı ve sonuçlarının değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar.
- Mccarthy, J. (2012). *Ölüm ve sürgün, Osmanlı Müslümanlarının etnik kıyımı (1821-1922)*. (F. Sarıkaya, Çev.) Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 1995)
- Özçağlar, H. (2014). Tarihsel süreçte bucakların yönetsel bölünüş içindeki yeri ve önemi. *Ankara Üniversitesi Türkiye coğrafyası araştırma ve uygulama merkezi VIII. coğrafya sempozyumu bildiriler kitabı (23-24 Ekim 2014) içinde* (s. 285-296). Ankara. http://tucaum.ankara.edu.tr/wp-content/uploads/sites/280/2015/08/semp8_29.pdf
- Sezen, T. (2017). *Osmanlı yer adları*, Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları, Yayın No: 26.

Nariç, Ö. (2020). Birinci Dünya Savaşında Tekirdağ sancağına yapılan göçler. *Humanitas*, 8(16), 299-311

Şimşek, M. (2017). Tanzimat dönemi Osmanlı taşra teşkilatında nahiye yönetimi: Kırelî örneği. *Çatalhöyük Uluslararası Turizm ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (2), 53-75.

Yiğit, A. A. (2015, Nisan). *Çanakkale savaşları dolayısıyla Tekirdağ ve çevresinde meydana gelen nüfus hareketleri*. 100. Yıl Anısına Uluslararası Çanakkale Savaşları'nda Tekirdağ Sempozyumu, Tekirdağ.